

SIMON NIKOLETT*

A tanúvallomás jogosulatlan megtagadása, mint anyagi jogi nóvum hatása a Be. vonatkozó rendelkezéseire

1. Bevezetés

„A tanúk vagy tévednek, vagy hazudnak, és ritka kivétel, ha valamelyik igazat mond”,¹ ellenben ha megtagadják a vallomástételt, még a lehetőség sincs meg az igaz vallomás elnyerésére. A tanúvallomás jogosulatlan megtagadása deliktum beiktatása nagymértékben befolyásolja, ezen felül akár át is alakíthatja a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek (a továbbiakban: Be.) a rendbíróság kiszabhatóságával kapcsolatos rendelkezéseit. Alapvető változásként értékelhető az új Btk. (a továbbiakban: Btk.) újszerű megoldása, amely kivonja a bírósági szakaszt a korábbi eljárásjogi rendelkezések közül. A rendszer lényege a következő; a Be. kényszerintézkedések tanúval szemben című részének 93. § a tekintetben módosult, hogy a rendbíróságolás lehetőségét a nyomozati szakaszra és az ügyész eljárására szűkítette. Ezért tehát „*ha a tanú az eljárás cselekményénél való közreműködést, illetve a nyomozó hatóság vagy az ügyész eljárásában a vallomástételt a következményekre történt figyelemzés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírósággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető*”.²

A Be. 93. § szakasza kizárólag a bírósági szakaszon kívüli, tehát az azt megelőző büntetőeljárás szakaszokban lesz alkalmazható, ugyanis ezen előbbiben, ha a tanú a vallomástételt jogosulatlanul megtagadja, e köteletségének az elmulasztása már bűncselekményi mi-

nősítést nyer. Az új igazságügyi szolgáltatás elleni bűncselekmény látható, hogy alapjaiban érinti a rendbíróságolás korábbi és feltehetőleg jelenleg hatályos rendszerét is olyannyira, hogy számos módosítás, illetőleg módosítási javaslat vehető fel a témakör kapcsán. Ennek szellemében már az írás elején leszögezném azt, hogy a megoldási javaslat, a Btk.-t, és az ezáltal létrehozott szabályozást veszi alapul, mégis olyan, de lege ferenda jellegű megoldások megfogalmazása is célkitűzés, amely egy hatékony, működőképes, komplex szabályozási koncepció megalakítását célozza. Ugyan a témakör részben a büntetőel-

járás területére tartozik, mivel a kényszerintézkedések tanúval szemben című alcíműben szereplő rendbíróság tisztán eljárásjogi intézmény, ugyanakkor mégis egy anyagi jogi deliktumként tekintünk rá akkor, ha azt a bíróság előtt követik el. Az utóbb felvázoltak különös módon befolyásolhatják az eljárásjogi jogintézmény sorsát. A deliktum bevezetésének talán legérdekesebb és egyben legtámadhatóbb pontja az a tény, hogy a bűncselekményt korábban a büntetőeljárásban szabályozták, valamint az, hogy eljárásjogi intézményként is tekintettek rá közel két évszázadon át, egészen a 2012. évi C. törvény hatálybalépéséig.

A következőkben eljárásjogi és anyagi jogi rendelkezéseket érintve kívánom a jogintézmény bevezetésének indokai fényében vizsgálni a rendbíróságolás jogszabálybeli rendeltetését de lege lata, illetve az alkalmazhatóságát és az eredményességét. Előljáróban hangsúlyoznám, a teljes és beható dogmatikai elemzés érdekében szükség van arra, hogy visszatekintsünk a jogtörténeti előzményekre, melyek a tanúval szemben alkalmazható kényszerintézkedések eszköztárával kapcsolatosak. A rendbíróságolás kiszabásának esetei közül a történeti részben kizárólag a Be. 93. §-ában szereplő, a tanút érintő jogosulatlan vallomásmegtagadással foglalkozom. Ez alatt azt értem, hogy a tanúnak a további eljárás kötelezettségeit (például megjelenési kötelezettség) e helyen kifejezetten nem érintem, azonban az ezzel kapcsolatos gondolataimat ahol szükséges később megjelenítem. Ebben a formában a rendbíróság kiszabásának további eseteit mégsem sem szabad figyelmen kívül hagyni, melyet az eljárás rendjét biztosító kényszerintézkedések koherens rendszerét bemutató részben kívánok megtenni. Az elemzés első részeként a történeti előzmények érdemelnek behatóbb értelmezést.

* ötdéves joghallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

¹ Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és kiadó Kft., Debrecen, 2007. 58. old.

² A Be. 93. § (1) bekezdése a publikáció megjelenésekor hatályos állapot alapján.

2. A tanúval szemben alkalmazható kényszerintézkedések történetisége

Mindenekelőtt fontos jelezni azt, hogy a történeti áttekintést az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) elemzésével érdemes kezdeni, tudniillik e törvény már kifejezetten rögzíti a rendbírságolás szabályait, különös tekintettel a büntetőeljárás meghatározott szakaszaira. Az Bp. a XIII. Fejezetében rendelkezik a tanúk idézéséről, és a tanúzás köteleességéről. A törvényhely felhívásának legfőbb indoka az, hogy a Bp. 195. §-a konkrétan foglakozik a kutatás fő tárgyával. Ez alapján, ha „*a kellőleg megidézett tanú megjelent ugyan, de a vallomástételt vagy az eskü letételét, illetőleg a vallomás megerősítését a következményekre való figyelmeztetés dacára, törvényes ok nélkül megtagadta: az okozott költség megfizetésére volt kötelezendő és ezer koronáig terjedhető, elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel büntetendő.*” A vonatkozó paragrafus kapcsán csak nota bene jegyezném meg, hogy a megjelenési kötelezettség ugyan biztosított e szakasz vonatkozásában, ugyanakkor a vallomástételi kötelezettség már komoly nehézségekbe ütközik, mivel a tanú jogosulatlan módon megtagadja a vallomástételt. Az Bp. 195. §-nak tényállási eleme a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása, melyhez a következményekre való figyelmeztetés figyelmen kívül hagyása társul. Az pedig, hogy nincs megjelölve az, hogy a büntetőeljárás mely szakaszára vonatkozik a kitétel, ebből arra lehet következtetni, hogy a tanút érintő jogosulatlan vallomás megtagadása a büntetőeljárás bármely szakaszában „elkövethető”, és csak, és e törvény vonatkozásában is kizárólag eljárásjogi szankciókat von maga után. A fizetési kötelezettség már a Bp.-nek is elmaradhatatlan része volt, egyezően a hatályos szabályozással. Ennek megfelelően a tanút fizetési kötelezettség terheli, mely áll egyrészt a hatóságnak okozott költségek megfizetéséből, továbbá egy maximálisan ezer koronáig terjedő pénzbírságból. A pénzbüntetés vonatkozásában,³ annak meg nem fizetése esetére dönteni lehetett az átváltoztatásáról, az elzárásra való átváltoztathatóság már a Bp.-ben biztosított volt. Az előbbieket a hatályos Be. már kötelezően írja elő a rendbírság meg nem fizetésének „szankciójaként”. Azzal kapcsolatban, hogy a Be. szabályi e tekintetben sokkal szigorúbbak a Bp. vonatkozó rendelkezéseinél, mindenképpen utalni kell arra a tényre, hogy a Be. szabályi e tekintetben következetesebbek.

³ A Bp. 195. §-a pénzbüntetéssel sújtotta azt a tanút, aki a vallomástételt jogosulatlanul megtagadta, amely napjainkra vesztett szigorúságából, és pénzbüntetés helyett a rendbírságolás lett az irányadó kényszerintézkedés, immáron büntető alaki jogban szabályozott intézményként.

A magam részéről úgy gondolom, hogy a Btk. 277. §-ának hatálybalépése óta a Be. ezen megoldása különösen helytálló, mivel a következetesség, és a differenciálás követelményei így teljes mértékben érvényre juthatnak. Más kérdés az, hogy a rendbírság kiszabhatóságának lehetőségként való szerepeltetése mennyire helytálló, lényegét tekintve azonban a Bp. megoldása e tárgykör vonatkozásában egyértelműen korát meghaladó szellemű. A tanú által okozott költséget illetően, a költségek megfizetése nem lehetőség,⁴ hanem olyannyira kötelező, hogyha a tanú a következményekre való figyelmeztetés után a vallomástételt megtagadta, az okozott költségek megfizetése lehetett kötelezni. A Bp.-ben még szereplő, ám de a hatályos büntetőeljárás és anyagi jogból már kiveszett eskütételt, valamint a vallomás megerősítését jelenleg figyelmen kívül hagyom, már csak azon oknál fogva is, mert Be. vonatkozásában, emellett a kutatás tárgya tekintetében is irrelevánsak.

Továbbá kiemelném azt is, hogy a Bp.-ben az említett eljárásjogi kötelezettség megsértése esetén keletkező fizetési kötelezettség kötelezően kiszabandó szankció volt, az elzárás pedig hatóság mérlegelést igénylő kérdés. Jelezném, hogy a hatályos Be. a contrario tartalmazza a rendelkezéseket, és a rendbírságot nem kötelezően kiszabandó kényszerintézkedésként kezeli, az elzárást pedig kapcsán „átváltoztatható rendbírságról” szól. Továbbá azokban az esetekben, melyek nem a szabályszerű büntetőeljárás menetében folynak, e körben gondoljunk csak a tanú idézésre való meg nem jelenésére, vagy a neki törvényben nem biztosított jog alapján történő vallomástétel megtagadására, szükség van olyan cselekmények szankcionálására, melyek a hatóságokkal szembeni engedetlenségre adnak hatékony választ. A Bp. elemzését folytatva, a törvény szigorúságát jelzi az is, hogy a törvény a büntetés kimondásának eredménytelensége esetére is megoldást nyújtott, nem kevesebbel, minthogy „*a tanú letartóztatható volt, és az eljárás befejezéséig, illetőleg mindaddig, amíg a vallomásának felesleges volta ki nem derült, fogva tartható volt, melyet azonnal meg kell szüntetni, ha a tanú vallomást tett.*”⁵ A tanú letartóztatása, ha nem is ebben a formában, hanem a szellemiségét tekintve követendő példaként szolgálhat a későbbiekben a rendbírság kiszabásával kapcsolatos szabályok módosítására.

A Bp. 195. §-át jellemző szigorúság mellett nem lehet magyarázat nélkül elmenni. Mint ahogyan arról már korábban is szó volt, a vallomás megtagadását és annak jogkövetkezményeit érintő szabályok nem a hatályos büntetőeljárás törvény megoldását tükrözik. A korabeli törvény gyakorlati alkalmazásáról nem állnak rendelkezésre bűnügyi statisztikák, mellyel kapcsolatban felhívnám a figyelmet arra is, hogy a rendbírságolásról, azok számáról, összegéről nincsenek

⁴ Az okozott költség és ezer koronáig terjedhető (elzárásra átváltoztatható) pénzbüntetés.

⁵ Bp. 195. §-ának (2) és (3) bekezdései

elérhető statisztikák a mai napig sem.⁶ Így a teljes és a törvényi szabályozásnak is megfelelő megoldás támpontjául, a rendelkezésre álló korábbi büntetőeljárás tárgyú törvényeket és a jogalkalmazói gyakorlatot, így a rendőrségi, ügyészségi, valamint bírósági gyakorlatokat lehet kutatási alapnak tekinteni. A Bp. indoklásánál is ebből kell kiindulni, ugyanis nyilvánvaló az, hogy a Bp. idején is lehetséges volt az, hogy a Bp. 195. §-ban szereplő rendelkezések ellenére, a tanú nem tett vallomást.

Érzelkelhető továbbá az is, hogy az általános alapelv, miszerint a tanú megjelenik és vallomást tesz, a gyakorlatban sokszor nem érvényesül, melyet a rendelkezésre álló hatósági jegyzőkönyvek, és ítéletek is bizonyítanak. A Bp. által megalkotott forgatókönyv lehetséges, hogy már akkor sem működött, amely a későbbi törvények által alkalmazott törvényi fordulatoknál is kitűnik. Mindezek ellenére a Bünvádi Perrendtartás elemzésekor fel lehet fedezni egy olyan szabályozási megoldás érvényesülését, melyet a 2012. évi C. törvényt általában jellemzi, különösen pedig az igazságszolgáltatás elleni deliktumoknál. E párhuzam reális alternatívaként áll előttünk akkor, amikor az eljárás rendjét biztosító kényszerintézkedések működőképes, hatékony és céljait tekintve az új Btk.-t tükröző szabályozását kívánjuk bemutatni. A magam részéről úgy gondolom, hogy az 1951. évi III. törvény tárgyalása is e cél szolgálatában állhat.

A második világháború utáni büntetőjog terméke az 1951. évi III. törvény, mely szintén szabályozta azokat a kényszerítő eszközöket, melyeket tanúkkal és szakértőkkel szemben lehetett alkalmazni. Amint arra e törvény 63. §-a is rámutatott, *„a tanút vagy szakértőt, ha a vallomástételt, illetőleg a közreműködést és a véleménynyilvánítást az ok előadása nélkül vagy a hatóság határozata ellenére, a következményekre történt figyelmeztetés után megtagadta, az okozott költségek megtérítésére kellett kötelezni, egyben ezer forintig terjedhető pénzbírsággal lehetett sújtani”*.⁷ A törvény megtartja okozott költségek megfizetésének kötelező esetét, míg a pénzbírságra lehetséges szankcióként tekint. Így az okozott költségek mellé a pénzbírság, mint fizetési kötelezettség lép, a pénzbírsággal kapcsolatban pedig csak utalnék a jelenleg hatályos Be.-nek a rendbírósággal kapcsolatos rendelkezéseire. Az idézett törvény fontos újítása az, hogy megjelöli a „hatóságok előtti elkövetést”, mellyel egyben tisztázza Bp. korábbi homályosságát e téren, és ezáltal konkrétan tartalmazza az „elkövetés helyét”. Ez a változás olyan előrelépésként értékelendő, amely a hatályos Be. vonatkozó előírásainak értelmezéséhez is segítséget nyújthat abban a kérdésben, hogy el kell-e egymástól választani a büntetőeljárás nyomozati és ügyészi szakaszait bírósági szakasztól. Az itt megjelölt álláspontom arra a nyugtalanító tényre is reagál,

hogy jelenleg miért büntetik a bíróság előtt a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását, holott ha ezt a nyomozati szakban, vagy az ügyész előtt követik el, csak eljárásjogi szankciót lehetőségét rejti magában.

Már itt megjegyezném azt, hogy a jelenleg fennálló rendszer nem következetes, és számos ellentmondást tartalmaz. Többek között azt is, hogy ugyan a bírósági előtt biztosított a nyomozati, ügyészi szakban készült jegyzőkönyvek felhasználhatósága, ugyanakkor, ha a vallomástételt a nyomozati szakban, vagy az ügyész előtt tagadja meg jogosulatlanul a tanú, ezekben az esetekben nem áll rendelkezésre jegyzőkönyv. A tanúvallomás megtételére való rábírás egyetlen eszköze a nem kötelező, „kiszabható rendbírás”.⁸ Ennek legnyilvánvalóbb jeleit leginkább a tárgyaláson lehet látni, „ahol a bíróság általában a nyomozás anyagának a reprodukálásra törekszik, és a vádlottnak ettől eltérő vallomását – ha a nyomozás során tett beismerő vallomását visszavonja, vagy megváltoztatja – nem fogadja el, hanem a korábban tett vallomást tekinti a bizonyítás szempontjából meghatározónak”.⁹ Ezen gondolatok a tanúk által tett vallomásokról készült jegyzőkönyvek felhasználására is irányadóak lehetnek, abban az esetben, ha a tanú a bírósági szakaszt megelőzően tett vallomást. Ennek jelentőségét nem győzöm hangsúlyozni, mivel ezáltal az említett eljárási szakaszoknak a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása szempontjából vett szerepe a nyomozati vallomások rendelkezésre állása esetén is beigazolódik. A jegyzőkönyvek hiányára való utalás oka sem kevesebb, mint az, hogy a nyomozati és ügyészi szakaszok kulcsszerepét hangsúlyozzam.

Továbbá, a már az 1951. évi III. törvény hatályban léte alatt sem volt újszerű probléma az, miszerint a tanú az előzőek fényében továbbra sem tettek vallomást, azt e törvény úgy próbálta meg áthidalni, hogy *„ha a pénzbírság kiszabása eredményre nem vezetett, a tanút letartóztatásba lehetett helyezni”*. A letartóztatás pedig addig tartott, amíg a tanú köteletségének eleget nem tett, a megtagadás okát nem valószínűsítette, vagy vallomása feleslegessé nem vált”.¹⁰ Mégis figyelemmel kell lenni arra a harminc napos korlátra, melyet a törvény állított fel a letartóztatás leghosszabb tartamára. A letartóztatás ismételen a Bp. korábbiakban idézett sorait eleveníti fel, bár nem a korábbi szigorúbb formában, mely koránt sem elvetendő alapgondolat még napjainkban sem, de csak a nyomozati és ügyészi szakaszra vonatkozó szabályok következetessé tételében, figyelemmel a tanúvallomás jogosulatlan megtagadására. Az 1951. évi III. törvény VIII. Fejezete egyebekben a tanúkra és szakértőkre is közvetlen előírásokat tartalmaz e tárgyban.¹¹

⁸ Be. 93. § (1) bekezdés

⁹ Farkas Ákos – Róth Erika: Előadások a büntetőeljárás jog köréből. Bírósági Kiadó, Miskolc, 2000. 39. old. In: Elek (2008) i. m. 33. old.

¹⁰ 1951. évi III. törvény 63. § (2)

¹¹ Az 1951. évi III. törvény 163. § (4) bekezdése alapján, azt a tanút, aki a tárgyaláson nem jelenhetik meg és a nyomozás során sem tett vallomást, a bíróság határozatához képest annak egyik tagja vagy megkeresett bíró tárgyaláson kívül hallgathatja ki.

⁶ Csikász Brigitta: Rendbírás-anomáliák: intés a védőknek. HVG Hetilap, 2010/25. szám, 32. évfolyam 16–17. old.

⁷ 1951. évi III. törvény 63. § (1) bekezdése.

Az 1954. évi V. törvény nehezkesége az 1951. évi III. törvényvonatkozó rendelkezéseit is érintette, többek között a pénzbírság megfizetéséről és egyben a vallomástétel eredménytelenségéről. Az utóbbiaknak főként az előzetes letartóztatás általi kiküszöböléséről szóló részeit, melyet a törvény módosításai következtében nem lehetett alkalmazni.¹² A korábbi kényszerítő hatás lehetősége, amely a letartóztatáshoz kapcsolódott, az eljárást lassító törvénnyel végleg megszűnt. A vallomástételek megtételéhez fűződő érdeket tekintve egyértelműen látható az, hogy e módosítás nem a büntetőeljárások eredményességét mozdította elő. A letartóztatás gondolata a jogosulatlan vallomásmegtagadás esetén nem elvetendő, mivel a büntetőeljárás eredményessége érdekében tanúvallomások szükségessége úgy gondolom, hogy vitathatatlan, melyeket a Be. jelenleg hatályos szabályi szerint, még a lehetséges kilátásba helyezhető szankciók tudatában sem feltétlenül tettek, tesznek meg.

Az 1954. évi V. törvény 63. §-ának (1) bekezdése alapján „*azt a tanút vagy szakértőt, ha a vallomástételt, illetőleg a közreműködést és a véleménynyilvánítást az ok előadása nélkül vagy a hatóság határozata ellenére, a következményekre történt figyelmeztetés után megtagadta, az okozott költségek megtérítésére kellett kötelezni, egyben ezer forintig terjedhető pénzbírsággal lehetett sújtani.*” A felhívott törvényhely abból a szempontból bír különös jelentőséggel, hogy a tanú az általa okozott költségek megfizetése volt kötelezhető, ha a vallomástételt jogosulatlanul megtagadta, míg a pénzbírság ugyanúgy alternatív szankcióként szerepelt, mint „a jelenleg hatályos Be. rendelkezései szerint a rendbíróság”. A nyomozás során tett tanúvallomásra készült jegyzőkönyv felolvasásának e törvény alapján sem volt akadály, így azon tanúk vallomásai felhasználhatók voltak, akik anélkül, hogy erre jogosultak lettek volna, nem tettek vallomást a bírósági tárgyaláson.¹³

Az 1973. évi I. törvény irányadó bekezdése rendkívüli hasonlóságot mutat a Be. 93. § (1) bekezdésének a 2013. július 1-jei módosítás előtti szövegével.¹⁴ A 2012. évi C. törvény hatálybalépése miatt a Be. 93. §-a is módosult, mégpedig csak olyannyira, amennyire az új Btk. miatt ez feltétlenül szükséges volt. Ami a kényszerintézkedések tanúval szemben alcím további be-

kezdéseit, valamint a külön a rendbírásgról szóló részeket illeti, azok változatlanok maradtak.¹⁵ Az 1973. évi I. törvény 81. § (1) bekezdésének és a Be.-nek a 2012. évi CCXXXII. törvény hatálybalépése előtti formája alapján, a 93. § (1) bekezdésének az összehasonlításakor látható az, hogy a két paragrafus kizárólag abban különbözik, hogy az előbbi törvényhely tartalmazza a véleménynyilvánítás törvényi formuláját. A törvényhelyek vizsgálatából látszik ezen felül az is, hogy lényegüket és megfogalmazásukat is tekintve, a két idézett törvényi szakasz szinte megegyező tartalmú.¹⁶

Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az 1973. évi I. törvény a szakértőket is említi, akkor ez esetben a Be. „Szakértői kötelezettség megszegésének következményei” címet viselő, 113. §-ának (1) és (2) bekezdésére kell utalni.¹⁷ Az 1973-as törvény összességében fenntartja a rendbíróságolás lehetőségét, melyre kétséget kizáróan eljárásjogi alternatívaként tekint. Azt a személyi kört akikkel szemben alkalmazni lehetett a jogintézményt, egyértelműen a vallomástételt jogosulatlanul megtagadó tanúknál, illetőleg szakértőknél lehet megjelölni. Végül, de nem utolsó sorban a történeti ívet az 1998. évi XIX. törvénnyel zárnam, külön fejezetben tárgyalva. Ahogyan arról már szó esett, e törvény ez év júliusát megelőzően más képet mutatott a tanúval szemben alkalmazható kényszerintézkedésekkel kapcsolatban, mint ahogyan a jelenleg hatályos állapota alapján kinéz.

3. Az Be. 93. §-ának dogmatikai elemzése a Btk. hatálybalépése előtti állapota alapján, különös tekintettel a Btk. 277. §-ára

A 2012. évi CCXXXIII. törvény hatálybalépése előtt, a Be. 93. §-ának (1) bekezdése lényegesen más megoldáson alapult, mint jelenleg. A korábbi változat a publikáció megírásakor hatályos törvénnyel egyezően hangsúlyt fektetett a tanú vallomástételi kötelezettségére. A tanú ez irányú kötelezettségével kapcsolatos

¹² 1954. évi V. törvény 16. § (1) alapján a Bp. 63. §-a (1) bekezdésének 2–4. mondata, valamint 63. §-ának (2) bekezdése hatályát veszítette. (2) A Bp. 63. §-ának (3) és (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezések léptek: „(2) Az olyan fellebbezésnek, illetőleg panasznak (136. §), amely a megtagadási okot elvető, valamint a pénzbírságot kimondó határozat ellen irányul, halasztó hatálya van.

¹³ 1954. évi V. törvény 165. § (1) A tárgyaláson fel kell olvasni a tárgyi bizonyítékul szolgáló okiratokat és a terhelt kereseti, illetőleg vagyoni viszonyaira, továbbá büntetett vagy büntetlen előéletére vonatkozó hivatalos értesítést. (2) Fel lehet a tárgyaláson olvasni:

a) a terheltnek a nyomozás során tett vallomását, ha a terhelt a tárgyaláson nincs jelen, a tárgyaláson a vallomást megtagadja, vagy a tárgyaláson tett vallomása eltér a nyomozás során tett vallomástól.

¹⁴ 1973. évi I. törvény 81. § (1) Ha a tanú vagy a szakértő a vallomástételt, illetőleg a közreműködést és a véleménynyilvánítást a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírósággal sújtható, és az okozott költségek megfizetésére kötelezhető.

¹⁵ 2012. évi CCXXXIII. törvény 101. § A Be. 93. §-a helyébe a következő rendelkezés lép: „93. § Ha a tanú az eljárási cselekménnyel való közreműködést, illetve a nyomozó hatóság vagy az ügyész eljárásában a vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírósággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.

¹⁶ Vesd össze: Be. 93. § (1) bekezdését (Az 1998. évi XIX. törvény 2013. V. 31-én fennálló állapota alapján), 1973. évi I. törvény 81. § (1) bekezdésével.

¹⁷ Be. 113. § (1) Ha a szakértő a közreműködést vagy a véleménynyilvánítást a megtagadás következményeire történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírósággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető. (2) A szakértőt akkor is rendbírósággal lehet sújtani, ha a szakvélemény előterjesztésével indokolatlanul késlekedik. Ha a szakvélemény előterjesztésével a kirendelt társaság vagy szervezet vezetője által kijelölt szakértő indokolatlanul késlekedik, a rendbíróság kiszabásának, illetve az okozott költség megfizetésére kötelezések a kirendelt gazdasági társasággal, szakértői intézménnyel, szervezettel, vagy szakértői testülettel szemben van helye.

előbbi megállapítások a Btk. 277. §-ában található deliktum vonatkozásában is irányadóak. Ellenben ha a tanú a Be. 93. §-a szerinti vallomástételi, illetőleg eljárási cselekményeknél való közreműködési kötelezettségének nem tett eleget, „*azaz anélkül, hogy erre jogosult lett volna,*¹⁸ *megtagadta vallomástételt vagy a büntetőeljárásban való közreműködést, rendbírsággal lehetett sújtani és az okozott költség megfizetésére kötelezni*”. A tanút terhelő ez irányú kötelezettségek kikényszerítése céljából, a büntetőeljárásról szóló törvény kényszerintézkedések alkalmazását tette lehetővé. A vallomástételi kötelezettség az általános tanúfogalomból kiindulva azt jelenti, hogy akit tanúként hallgatnak ki, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni. Ez utóbbi komoly, egyértelmű és a rendbíróság tekintetében ki is kényszeríthető kötelezettséget keletkeztet, melynek megfelelően, ha a tanú vallomástételének nincsen a Be. 81–82. §-ok szerint fennálló akadály, a vallomástételt továbbiakban nem tagadhatja meg, és köteles a hatóságok, ideértve az a nyomozóhatóságok, és az ügyész eljárásában feltett valamennyi kérdésre válaszolni. Köteles továbbá minden az ügygel kapcsolatos információt az eddigiekben tárgyalt feltételek alapján a „hatóságokkal” közölni, amely az ügy szempontjából jelentős tényeket tartalmazhat.

E ponton azon nézetemet fejteném ki a témával kapcsolatban, hogy nem kizárt az, hogy a tanú a következményekre való figyelmeztetés után is megtagadja a vallomástételt, de ekkor a bíró vagy, ügyész rendbírságot szabhat ki vele szemben. A tanú eljárási cselekményeknél való közreműködési kötelezettségének jogosulatlan megtagadását jelenti az, ha nem működik közre a bizonyítási eljárásban, vagy közreműködik ugyan, de a nála lévő bizonyítási eszközt felszólításra nem adja át, illetőleg nem veti alá magát a hatóság által elrendelt szakértői vizsgálatnak, amely során a nála lévő tárgyi bizonyítási eszközök átadását önként nem teszi lehetővé. Ezen kötelezettségek a bizonyítandó tények vonatkozásában teljes körűek a tanú megjelenési kötelezettségével egyetemben.¹⁹ Az utóbb elemzett kötelezettségszegések egyedül mulasztással valósítha-

toak meg, amely az intézmény természetéből is ered, tudniillik a tanú köteles e magatartások tanúsítására és e magatartásnak megfelelő vallomás megtételére. Így akkor, ha e kötelezettségének nem tesz eleget, azaz mulaszt, akkor a Be. 93. §-ában meghatározottak alkalmazására van mód. A tanú ezen mulasztását csak akkor lehet a Be. 93. §-a szerint értelmezni, ha a kötelezettség megszegésének jogkövetkezményeire előzetesen figyelmeztetve lett, mellyel utalnék a hatóságot érintő Be. 85. § (3) bekezdésében található rendelkezésekre. Ezek után minden nem jogszabályi indokra alapított tanúvallomás megtagadása jogosulatlan lesz, mivel a megtagadás oka alaptalan.

Itt kell kitérni arra a gyakran tanúktól származó és sokszor alapos félelemre, mely szerint a tanú azért nem tesz vallomást, mert erre méltányolható ok motiválta, ezért ennek megfelelően a kényszerintézkedés alkalmazása vele szemben megfontolás tárgyává tehető.²⁰ Az optimális egyértelműen a Bócz Endre által megfogalmazott eset lenne, mégpedig, hogy a kihallgatott személy mindazt elmondja, amit a nyomozási kihallgatási jegyzőkönyve tartalmaz.²¹ Az általam vizsgált esetek többségében ez mégsem így történt és e körben figyelemmel kell lenni a korábban alaki jogban szabályozott tanúvallomások jogosulatlan megtagadásához kapcsolódó joggyakorlatra. Neuherz Pál a tanú által tanúsított magatartásokat elsősorban a saját tudatos választásuk alapján kategorizálja, elsőként a sértettre vonatkoztatva, így létezik olyan, aki igazat mond, nem mond igazat, fenyegetett helyzetben van, szégyenkezik, fél a retorziótól, illetőleg nem kíván feljelentést tenni.²² A tanúra ugyanezek a tulajdonságok vonatkoznak kiegészülve továbbiakkal, mint, hogy elfogult, megvesztegették, nem vagy csak részben emlékezik, nem akar tanúskodni, vagy nem akarja, hogy a neve a tanúk között szerepeljen.²³ Az utóbbiakon túlmenően utalnék azokra az esetekre is, amikor a tanút megfenyegetik, vagy esetlegesen más körülmények okán nem tesz vallomást. Elek Balázs ezzel kapcsolatban megjegyezte azt is, hogy „az befolyásolható, akinek az akaratára, állásfoglalására, érzelmeire könnyen lehet hatni”,²⁴ a befolyásolás leggyakoribb formájaként pedig e szerző is a fenyegetést és a kényszerítést jelöli meg,²⁵ illetőleg a fenyegetéssel kiváltott félelmet, mellyel a tanúvallomások jogosulatlan megtagadása esetén számolni lehet. Jelezném azt is, hogy ha a tanút a vallomás megtételére erőszakkal vagy fenyegetéssel bírják rá, úgy a kényszerítés hatósági eljárásban bűn-

¹⁸ Be. 82. § (1) A tanúvallomást megtagadhatja

a) a terhelt hozzátartozója,

b) az, aki a (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben, akkor is, ha a tanúvallomást az a) pont alapján nem tagadta meg,

c) a 81. § (2) bekezdésében foglalt titoktartási kötelezettség esetét ide nem értve – az, aki a foglalkozásánál vagy közmegegyezésénél fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással a titoktartási kötelezettségét megsértené, kivéve, ha ez alól a külön jogszabály szerint jogosult felmentette, vagy külön jogszabály szerint a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság megkeresésére a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítása a felmentésre jogosult számára kötelező,

d) a médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy, ha a tanúvallomással a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információkat átadó személy kilitét felfedné, az ezzel kapcsolatos kérdésben, kivéve, ha a bíróság az információt átadó személy kilitének felfedésére kötelezte.

¹⁹ Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: Büntetőeljárás jog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009. 130. old.

²⁰ Feleky István – Holé Katalin – Kadlót Erzsébet – Kardos Sándor: A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. II. kötet, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 1998. 332. old.

²¹ Bócz Endre: A Be. újabb novellája elé. Magyar Jog, 2005/12. sz. 712–722. old. In: Elek (2008) i. m. 206. old.

²² Neuherz Pál: A sértett, a tanú és a gyanúsított kihallgatásának gyakorlati kérdései. Belügyi Szemle, 1997/9. szám, Budapest, 108–113. old. In: Elek (2008) i. m. 35. old.

²³ Uo.

²⁴ Juhász József – Szóke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (szerk.): Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 101. old. In: Elek (2008) i. m. 54. old.

²⁵ Elek (2008) i. m. 85. old.

cselekményt kell megállapítani a fenyegető részére.²⁶ A „törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse” törvényi tényállási elem egyben utal arra is, hogy aki mást *büntetőügyben* arra bír rá, hogy a tanúvallomást tagadja meg, holott ez utóbbi arra nem volna jogosult, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Mindezekon túl a Btk. 278. §-ban szabályozott bűncselekmény rendszer-tani helye is kiemelendő.

Álláspontom szerint a tanú befolyásolását nem lehet teljes egészében elválasztani a tanúvallomás megtagadásától, mégis azt kell, hogy mondjam, hogy az előbbi témakör jogirodalmának csak egy kis szelete a releváns bűncselekmény. A befolyásolás esetleges fennállását a tanúvallomás megtagadásának vizsgálatakor a jelenleg fennálló gyakorlatot jellemző precizitás mentén, még inkább a befolyásolás kételye mentén vizsgáltnám. A tanúvallomás jogosulatlan megtagadása esetén mégsem lehet adottnak venni a befolyásoltság tényét, mert más körülmény is rávihette a tanút arra, hogy ne tegyen vallomást. Ezen tények vizsgálata tehát nagy körütekintést igényel a bírótól, mivel a magatartás tanúsítása már deliktum, ha azt bíróság előtt követik el. Ezt a köteleiséget a Btk. 277. §-ánál is megfelelően érzékelteti az, hogy „a bíró potenciálisan mindent tud ugyan, de nem győz mindennek maga utánajárni”.²⁷

A rendbírság kiszabására csak törvényben meghatározott esetekben kerülhet sor, mely kitétel a Be. 93. §-ára is vonatkozik, ami miatt az eljárási kötelezettségek megszegése miatt ezer forinttól kétszáz ezer forintig, különösen súlyos vagy ismételt esetben ötszáz ezer forintig terjedő rendbírság szabható ki, melyről a bíróság, és az ügyész határoz.²⁸ A rendbírság összegének megállapításánál az említett hatóságok figyelembe veszik a kiszabására okot adó mulasztás súlyát és az ezáltal okozott költségeket. Az okozott költségnél pedig például a sértett képviselőjének vagy a védőnek a készkiadását, illetve azt, hogy emiatt további bizonyítékok felderítése felől kellett intézkedni. Az sem mellőzhető, hogy a deliktum következtében az el nem végezhető bizonyítási cselekmények is költséggel járhatnak, mivel ezekre a mulasztás miatt nem kerülhetett sor.²⁹ A hatóságok ez irányú határozata ellen bejelentett jogorvoslatnak halasztó hatálya van, valamint a tanú az általa okozott költség megfizetésére is kötelezhető. Ezen anyagi jogi joghátrányok kizárólag a terhelt anyagi helyzetét érintik, szabadságelvonó szankciókat nem lehet kilátásba helyezni.

E körben elengedhetetlen jelezi azt, hogy a Be. 93. §-a a hatóság kezében csak jog, és nem kötelezettség, melynek a későbbiekben is nyomatékot adnék,

²⁶ Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013. 277. §

²⁷ Kardos Sándor: A szakértő és az eljárás többi szereplője. In: Az orvosszakértő a büntetőeljárársban. Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012. 35–43. old.

²⁸ Be. 161. § (1) bekezdés.

²⁹ Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntető eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013. 93. §

ugyanis a törvény a rendbírság kiszabására alkalmazási lehetőséget nyújt, nem pedig kötelezi erre a hatóságokat. A korábban említett vallomástételi kötelezettség megszegését pedig el kell választani az igazmondási kötelezettség nem teljesítésétől, mert ez esetben a tanú nem a Be. 93. §-a szerinti alakzatot, hanem a Btk. 272. §-ában meghatározott hamis tanúzást valószínűsíti meg, azáltal, hogy a bíróság vagy más hatóság előtt az ügy lényeges körülményére tesz valótlán vallomást, vagy a valót elhallgatja. Ennek megfelelően, ha a tanú a hamis tanúzás törvényi tényállásába illő magatartást tanúsít, vele szemben nem kényszerintézkedés, hanem büntetőjogi felelősségének megállapítása esetén szabadságvesztés szabható ki. A szembeállítások, továbbá az észrevételek és kérdések feltevése miatt a tanú jelenléte válhat szükségessé a büntetőeljárásban. Ezekben az esetekben a tanúnak az idő előtti, engedély nélküli eltávazása megalapozhatja a Be. 93. §-ában található kényszerintézkedés alkalmazását, mégis ez az eshetőség nem tartozik a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának szorosán vett témaköréhez. A tanúval szemben alkalmazható kényszerintézkedésekről nyújtani kívánt átfogó elemzés azonban megkívánja azt is, hogy erről is szó essen.

4. A büntetőeljárás nyomozati, ügyészi és bírósági szakaszainak elhatárolása

Az előzőekben felvetett problémák után, a büntetőeljárás nyomozati, ügyészi és bírósági szakaszainak elhatárolási nehézségeire és szükségszerűségére szükséges kitérni. Az új Btk. hatálybalépésével ezen koránt sem alapvetések lefektetése is jelentőséggel bír, már csak azon oknál fogva is, hogy a két jogintézmény egymáshoz viszonyított kapcsolata a 277. § vonatkozásában nem egységes. A következőkben a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása témakörében maradva, az elkövetés helyével kapcsolatos nézeteimet ismertetném. A Btk. 277. §-a a bíróság előtti elkövetésről szól, mely azt a kérdést veti fel, hogy a bűncselekmény egyetlen eljárási szakra történő szorítása mire vezethető vissza. A büntetőeljárás két elemzett szakasza között nem lehet olyan érvek mentén különbséget tenni, mint a sorrendiség vagy a bíróság ítélező funkciója. A nyomozati szakban megvalósított tanú általi jogosulatlan vallomás megtagadás ugyanolyan jelentőséggel bír, mintha azt a bíróság előtt követnék el, ugyanis többek között a nyomozati szakban tett tanúvallomásra van szükség ahhoz, hogy a bírósági szakban egyáltalában meg lehessen tagadni a vallomástételt. Az elkövetési magatartás és a jogosulatlanság kritériumait illetően, a különbségtétel nem magyarázható meg kielégítően a törvénytörvényekből sem.

A Btk. 277. §-ba foglalt elkövetési magatartás, mint eljárásjogi szankcióval sújtandó magatartás a nyomozati

zóhatóság előtt ugyancsak elkövethető. Ezenfelül, ahogyan már említettem, a bírósági szakban csak akkor szerepelhet tanúként egy személy, ha tesz vallomást, és így a nyomozati szakban tett tanúvallomás vagy annak megtagadásának kiemelt jelentőségét azt hiszem, hogy nem kell tovább bizonyítanom. Az előzőek gyakorlati következménye az, hogy a tanút a tárgyalásra meg sem lehet idézni. Továbbá az is lehetséges az, hogy a tanú nem tesz vallomást, illetőleg a tanú a bíróságra nem idézhető. A tanúvallomások felhasználhatóságára közvetlen módon még így sem biztosítható, de alátámasztja a nyomozati és ügyészi szakokban tett vallomások fontosságát, és azt, hogy már a nyomozati, ügyészi szakban is szigorúbb szabályok alkalmazására lenne szükség. Mondhatom ezt azért is, mivel a közelmúltban hatályba lépő Btk. megoldását tiszteletben tartva, a Btk. megjelenésével összefüggő más jogszabályok módosítása e körben koránt sem indifferens.

Ha a tanú a nyomozóhatóság vagy ügyész előtt a vallomástételt a következményekre való figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, az ügyész „többszöri figyelmeztetés” után, rendbírságot szabhat ki vele szemben. A tanú gyakran nem is érti azt, amiről kérdezik, különösen egy gazdasági bűncselekmény kapcsán,³⁰ amely még a bírótól is nagy körültekintést igényel. A nyomozás során „tanúsított” mulasztásos cselekménynek legalább ugyanolyan akadályozó szerepük van, mint a bizonyítás rendes menetének akadályozása során. A bíróság ítélező funkciója sem szolgálhat érvként a bírósági szakban elkövetett mulasztás cselekmény kiemelésére, a bűncselekményt nem azon a tárgyaláson, és nem azonnal fogja elbírálni a bíróság, tehát a perökonómiai szempontok e körben nem bírnak relevanciával. A bíróság ítélező funkciója abból a szempontból vizsgálva, hogy a rendbírság kiszabásáról az ügyész és a bíróság, dönt, továbbá az, hogy a rendbírság elzárásra történő átváltoztatásáról szóló döntés meghozatala is többek között e szervek kompetenciájába tartozik, már nem mellőzhető. Ez utóbbi mégsem szolgálhat ultima ratio érvül a deliktum bevezetéséhez. A következő alfejezetben a probléma magyarázatát igyekszem megadni, mintegy kommentárszerűen.

5. Az új Btk. és a Be. vonatkozó rendelkezései között fennálló disszonancia

Úgy gondolom, hogy az anyagi és az eljárásjogi rendelkezés kapcsolatából következően azt a megállapí-

tást lehet tenni, hogy a nyomozással és az ügyészi szakssal kapcsolatos aggályaimra is figyelemmel, valamint a bűncselekmény megalkotásával elérni kívánt célt elismerve, a Btk. és a Be. e magatartás kapcsán nem alkot koherens rendszert. Véleményem szerint az, hogy egy adott ország szabályozásában a büntető anyagi és eljárásjogi szabályok összhangban legyenek, alapvető jogállami követelmény. Az Btk. 277. §-a alapján, ha a tanú a bíróság előtt a következményekre való figyelmeztetve ellenére nem tesz vallomást, azt jogosulatlan módon megtagadja, holott arra köteles lenne, vétséget követ el, és elzárással büntetendő.³¹ A törvény e bűncselekmény összes tényállási elemének megvalósulása esetén teszi lehetővé a legenyhébb, ám de szabadságelvonó szankció kiszabását is az elkövetővel (tanúval) szemben. A korábban hatályos büntető eljárásjogi törvény alapján, ugyanennek a magatartásnak a tanúsítása esetén a hatóság csak a rendbírság eszközével élhetett.

A Be.-nek a 2012. évi CCXXIII. törvény hatálybalépése előtti rendszerének részbeni felváltására született meg az új Btk. koncepciójában érvényesített deliktum, miszerint az ilyen magatartást tanúsító személyekkel szemben az elzárás, mint rövid tartamú szabadságelvonó szankció lehet célravezető. A korábban eljárásjogi szankcióval fenyegetett intézmény kriminalizálása következtében bíróság előtti elkövetés olyanra elválízik a Be.-ben szabályozott nyomozóhatóság vagy ügyész eljárásában tanúsított jogosulatlan vallomás megtagadástól, hogy a két törvény közötti kölcsönhatás e részben megbomlik. A szabályozás fragmentáltságáról nem is szólva, az új deliktum bevezetése szükségszerűen maga után kell, hogy vonja a Be. 93. §-ának szigorítást is. A jogalkotó e tényállási elem kapcsán érvényesíteni kívánt célkitűzésének feltételezésére szolgáljon az, hogyha e koncepció maradéktalanul érvényesül a Btk. 277. §-ában található deliktum tekintetében, a következetesség jegyében a nyomozati és ügyészi szakaszokban tanúsított mulasztások sem maradhatnak jelenleg hatályos formájukban. Már csak azon oknál fogva sem, hogy tekintettel kell lenni a büntetőeljárás utóbb említett szakaszainak kiemelt jelentőségére. A Btk. által közvetített célkitűzést alapul véve kísérlem meg megfogalmazni azokat az indokokat, melyek a Be. módosítását támasztják alá.

5.1. A bűncselekmény elkövetési magatartásának sajátosságai, bevezetésének indokai

A 2012. évi C. törvény 277. §-ához fűzött hivatalos indokolás determináló jelentőségű rendelkezéseket tartalmaz abból a szempontból, hogy a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása bűncselekménnyel, a Be. 93. §-a szerinti rendbírság kiszabásának lehetősége

³⁰ Elek Balázs: A tanúvallomások befolyásolásának megakadályozása a gazdasági büntetőperekben. In: Mészáros Bence (szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései [Theoretical and pragmatical questions about witness protection.] PTE ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet Pécs, 2009. 52. old.

³¹ Btk. 277. § A tanú, aki büntetőügyben a bíróság előtti vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, vétség miatt elzárással büntetendő.

nem szűnik meg végleg. Az törvénynek az e szakaszához fűzött hivatalos indoklás szövege alapján abban „abban az esetben, ha a tanú a büntetőeljárás során az eljárási cselekményen való részvételt, vagy a nyomozó hatóság, illetve az ügyész előtti vallomástételt tagadja meg jogosulatlanul, az nem tartozik e tényállás minősítése alá, azt a Be. 93. §-a alapján az ügyész a tanúval szembeni rendbíróság kiszabásával, és a tanú költségek megtérítésére való kötelezésével szankcionálhatja.” A 2012. évi C. törvény a bűncselekmény elkövetési magatartásaként, a tanúnak a bíróság előtti vallomástételnek a következményekre történt figyelmeztetés utáni jogosulatlan megtagadását jelöli meg. Amint, ahogyan arra már a korábbiakban is rámutattam, a bűncselekmény tiszta mulasztásos és kizárólag a mulasztással történő elkövetés lehetséges, mivel a törvényi tényállás nélkülözi az eredményt. Ennek folytán a deliktum kísérletét is kizárnám, ezáltal a vallomás megtagadásának tényével a bűncselekmény befejezetté válik. A deliktum megállapíthatóságának feltétele ezen kívül az is, hogy az büntetőügyben történjék, tehát a Be.-ben meghatározottak alapján folyamatban lévő eljárásról legyen szó.

Az egyéb „hatósági eljárásokban” elkövetett tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának esteire, a Be.-ben szabályozott rendbíróság, mint kényszerintézkedés kiszabása az irányadó, a Be. 161. §-ában foglalt lehetőség figyelembevételével. Az előbbiekből adódóan, a tényállásszerűség további ismérve már nem a hatóság előtti, hanem csak a bíróság előtti vallomástétel megtagadása lesz. Ennek alapján, ha a tanú az ügyész előtti vallomástételt jogosulatlan módon megtagadja, cselekménye nem a 2012. évi C. törvény 277. §-a szerinti deliktumot alapozza meg, hanem vele szemben a Be. 93. §-ában meghatározott eljárásjogi kényszerintézkedések vehetők igénybe. Ezt a megoldást támasztja alá a Javaslat is a 277. §-hoz fűzött indokolása is.

Ahogyan a példaként felhozott eshetőségből, valamint a Javaslat indokolásából is kitűnik, ugyanazon cselekmény megítélése más lesz attól függően, hogy az elkövetési helyként a bíróság, vagy más hatóság szerepel. A leírtak kitűnően alkalmasak arra, hogy a Be.-ben szabályozott kényszerintézkedést, és az újonnan bevezetni kívánt bűncselekményt végleg el lehessen egymástól határolni. Nem kétséges ugyanis az, hogy itt egy anyagi és egy eljárásjogi intézményről van szó, melyek az elkövetés helye szerint különböztethetők meg. A büntetőeljárás egyéb szakaszának kiemelt szerepe miatt a kapcsolat megteremtése a két törvény között e helyen szinte elengedhetetlen, melyet a következőkben több oldalról is bizonyítani kívánok. A jogintézmény bevezetésének indokai bírósági gyakorlat tükrében már ebben a részben is előrevetítve, összefoglalva a következők lehetnek:

- a büntetőeljárás bírósági szakaszában nagyobb az elrettentő hatás a jogosulatlan tanúvallomás megtagadása tekintetében, ha azt bűncselekményi szintre emelik (e tényállítást már e helyen is megcáfolom)

- a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása, és az ezzel járó következmények tárgyában való eljárási munkateher, már az eredetileg is elhúzódó büntetőeljárások időtartamát negatívan befolyásolja, ha azt bíróság előtt követik el.

A felsorakoztatott érvekben foglaltak véleményem szerint éppúgy érvényesek a bírósági tárgyalást megelőző büntetőeljárás szakaszokra, mint az előbbire. E vonatkozásban, ha a tanú a bíróság előtt a következményekre kellően figyelmeztetve lett,³² és annak tudatában nem tesz vallomást, hogy erre egyébként kötelező, vele szemben a 277. §-ban kilátásba helyezett joghátrány, még visszatartó hatás elérése szempontjából is eredménytelen lehet. A tanú ezekben az esetekben valószínűleg alaposabban meggondolja majd, hogy „késlekedik-e” a tanúvallomásával, ha vele szemben a legsúlyosabb szabadságelvonó elzárásbüntetés is kiszabható. Amikor azonban a tanú ez irányú kötelezettségét nem teljesíti, figyelmeztetni kell az erre az esetre előírt szankciókra. Mindez azt jelenti, hogy tanút csak akkor lehet eljárásjogi szankcióval sújtani, ha következményekre való figyelmeztetés ellenére sem teljesíti a törvényben előírt eljárási kötelezettségét. Az előbbieket a Btk. 277. §-ában található deliktumra is igazak. A Be. 85. §-a visszautalást tartalmaz a tanúvallomás megtételének akadályaira, ugyanis a hatósággra vizsgálati és figyelmeztetési kötelezettség hárul, mely a tanúvallomáshoz kapcsolódó kioktatásra is kiterjed.³³ E helyen Elek Balázs jogalkalmazásban szerzett tapasztalataira különösen hivatkozni kell. Az ítéletábrai tanácselnöki bíró szerint, [...] akkor jár el helyesen a bíró, ha a végső döntésig, sőt az esetleges perújítási eljárásban is a kétely és nem a csalhatatlanság tudata él benne, továbbá a hiteles vallomás megszerzésére csak törekedni lehet, ugyanakkor úgy gondolja, hogy a tévedés teljes kizárása a személyi jellegű bizonyítékoknál nem lehetséges, mert az ezt garantáló módszer nem mindig létezik [...].³⁴ A magam részéről az ilyen módszerek kidolgozását a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása deliktum esteire is kiterjeszteném. A tanúvallomás jogosulatlan megtagadásához kapcsolódó büntetőjogi joggyakorlat híján, már közvetlenül a bűncselekmény beiktatása után érdemes a büntető eljárásjogból származó jogalkalmazásbeli problémákat átgondolni. A cél ugyanis még mindig ugyanaz, hogy igaz vallomások szülessenek, és egyáltalában legyenek ilyen tanúvallomások. A tanúvallomások megtételéhez tehát ebből a szempontból is fontos anyagi és *alaki érdekek* fűződnek.

A tanúvallomás megtagadása önmagában nem bűncselekmény, de ha ez a Be.-ben szabályozott vallomás megtagadási okokra való hivatkozással történik joga-

³² Be. 82. § (2) A tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott választ jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

³³ Be. 85. § (3) bekezdése.

³⁴ Elek (2008) i. m. 122. old.

sulatlanul, vagyis nem a Be. 82. §-ának (1) bekezdésben meghatározott előbbi okok miatt nem tesz valloást a tanú, cselekménye nem lehet jogszerű. A tanúvallomás megtagadása különben akkor minősül jogosulatlanul, ha az nem a Be. 82. § (1) bekezdésében – figyelemmel a Be. 82. §-ának (4) bekezdésére – foglaltak alapján történik.³⁵ A jogszerűtlenség feltétele következőképpen a jogszerűség hiánya, avagy az említett bekezdésben meghatározott okok mindegyikének kizártsága. Ha a tanú jogszerűen hivatkozik a Be. említett 82. §-ára, nem köteles vallomást tenni, ellenben ha ezt jogszerűtlenül teszi bíróság előtt, vele szemben vétség megállapítása és elzárás kiszabása lehet célravezető. A szándék vizsgálatok a megtagadás jogi természetéből kell kiindulni, nevezetesen e magatartás egyértelműen feltételezi az elkövető erre irányuló akaratát. Az elkövető ekkor tisztában van a bíróság azon szándékával, miszerint a büntetőügy szempontjából tanúkénti meghallgatása mutatkozik szükségesnek, és az ott elhangzott következményekre való figyelmeztetés után tagadja meg jogosulatlan módon a vallomástételt. Az előbbieket a nyomozóhatóságok, valamint az ügyész előtt tett tanúvallomások megtagadására is irányadóak. A lehetséges indokok felvázolása után, azonnal cáfolatukat fogalmaznám meg, mégpedig a következőképpen: a nyomozóhatóságok és ügyészség előtt is ugyanazt a magatartást tanúsítják, ezért az elrettentő hatás még hatékonyabb lehet, ha azt a már a büntetőeljárás korábbi szakaszában is érvényesítik. Több esetben az utóbbi említett eljárási szakaszokban elkövetett tanú általi jogosulatlan vallomás megtagadások még inkább a büntetőeljárás eredményessége és befejezése ellen hatnak.

5.2. A tanúval szemben alkalmazható kényszerintézkedések és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása deliktum összehasonlítása

A nyomozati, ügyészi, és a bíróság szakaszok ilyenfajta szétválasztása mélyreható magyarázatot kíván, mivel a 2012. évi C. törvény indokolása nem ad konkrét választ a kérdésekre, a Be. további módosításai szempontjából kiemelkedő jelentősége lehet a jelenleg hatályos rendelkezések kritikájának. Elsőként azal kell foglalkozni, hogy ha a tanú nyomozati, illetőleg ügyész szakaszban tagadja meg jogosulatlan módon a vallomástételt, akkor a hatóságoknak milyen eljárási eszközök állnak rendelkezésükre. Abban az esetben, ha a tanú arra a kérdésre, hogy kíván-e élni a vallomás megtagadás jogával igenlően válaszol, a hatóságoknak vizsgálniuk kell a megtagadás jogosságát. Ha a megtagadás a Be. 82. § (1) bekezdésének valamely pontja alapján történik a jogosulatlanul

műen kizárt. Amennyiben tanú jogszerűen – ami azt jelenti, hogy arra Be. 82. § (1) bekezdésének valamely pontja alapján – hivatkozik a törvényben meghatározott okok valamelyikére, az okok jogszerűnek bizonyulása esetén, a tanú erre irányuló „kérelmét” el kell fogadni. Mint ismeretes, ezek után a tanúvallomás megtételére nem kötelezhető.

Ennek menete úgy alakul, hogy nyomozó hatóság vagy ügyész megidézi az adott személyt, és felhívja, hogy a nyomozó hatóságnál jelenjen meg tanúvallomás megtétele céljából, ugyanis akit tanúként megidéztek, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles megjelenni és vallomást tenni. Az előbbiekből adódóan a következően el kell választani a tanút terhelő megjelenési, és vallomástételi kötelezettséget. Mivel az új Btk. 277. §-a kizárólag a vallomástételi kötelezettség megsértését emelte bűncselekményi szintre, ezért e helyen a Be. 93. §-ában a megjelenési kötelezettséget érintő kényszerintézkedésekre nem térek ki részletesen.³⁶ Azt e ponton még is csak jelezném, hogy gyakran már a megjelenéssel összefüggésben is nehézségek adódnak, mert például a tanú idézésre nem jelenik meg.³⁷ Ha ezen írás a tanú vallomástételének jogosulatlan megtagadásának szabályozását tisztázza, a végső megoldás indokolását már részben adottak lehet tekinteni. A vallomástételi kötelezettségről szólva, a tanú a hatóság előtt általánosságban is hivatkozhat a tanúvallomás megtagadásának törvényben meghatározott valamely jogszerű indokára, tehát nem kell a törvény pontos rendelkezését szó szerint idéznie. Amint azt már korábban jeleztem, ha a nyomozóhatóság, ügyészség elfogadja a felhozott indokot, akkor a továbbiakban a tanú nem fog a büntetőeljárásban szerepelni.

Egyebekben a tanú azokra a kérdésekre, melyek a hatóság számára a mentesség fennállásának megítéléséhez mutatkoznak szükségesek köteles válaszolni, melyről azonban külön jogforrás is rendelkezik.³⁸ Ez utóbbi szabályt a 21/2006. (IX. 11.) IRM rendelet 13. §-a iktatta be a 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: 23/2003. BM-IM) 18. §-ába. E szerint, „*ha a tanú a Be. 82. §-a (1) bekezdésének b) pontjára hivatkozással tagadja meg a vallomástételt – az általa, illetőleg hozzátartozója által elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban, – hozzá további kérdések nem intézhetőek*”.³⁹ A nyomozóhatóság vagy ügyész akkor, ha a tanú mentességre történő hivatkozását elfogadja, e döntését határozatba foglalja. A döntés meghozatalának határozati formában történő meghozatalára, a szintén a 23/2003. BM-

³⁶ Be. 93. § Ha a tanú a vallomástételt, illetőleg az eljárási cselekménnyel való közreműködést a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírsággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.

³⁷ Ugyan nem a bírósági szakaszról van jelenleg szó, de azt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez a probléma a bírósági szakaszban is gyakran előjön.

³⁸ A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 18. § (1) bekezdése.

³⁹ 23/2003. BM-IM 18. § (1) bekezdése.

³⁵ <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf> T/6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről 277. §-hoz fűzött indokolása [letöltés dátuma: 2013. 01. 29.].

IM 18. § (2) bekezdése tartalmaz előírást. A tanúra nézve kedvezőtlen esetben, amikor az ügyész törvény alapján nem fogadja el a mentességi okra történő hivatkozását, az erről szóló határozat ellen a tanúnak lehetősége van az elutasító, a törvény megfogalmazása szerint helyt nem adó határozat ellen panasszal élni. A panasz elbírálását több irányból is meg lehet közeleltetni. A panasz elbírálásáig tudniillik a tanú nem hallgatható ki. E garanciális szabály azt hordozza magában, hogy a tanú megtagadásra vonatkozó hivatkozása nem nyert elismerést, kihallgatható sem lesz, és a nyomozóhatóság, vagy ügyészség a halasztó hatályú jogorvoslata miatt a tanúbizonyítás tekintetében hátrányos helyzetbe kerül.

Az elemzett negatív következménnyel szemben, a nyomozó hatóság vagy ügyészség, ha az ügyész nyomozóhatósági feladatokat is ellát, elméletileg tehetetlen, ugyanis amíg a nyomozóhatóság esetén az ügyészség, ügyészség esetén a felettes ügyész nem bírálja el a jogorvoslati kérelmet, tanút nem lehet újból beidézni. Mivel ez a törvényi rendelkezés rendkívül hátrányos pozícióba helyezi a nyomozóhatóságokat és az ügyészségeket, ezért egy olyan megoldás, amely az ilyen és ehhez hasonló helyzetekben sokszor kényszerű is, a kivétel lehetőségét erősíti. Ennek lényege az, hogy a határozatot hozó szerv saját hatáskörben helyt adhat a saját szerv által meghozott határozatának, ezáltal elkerülhető lesz az, hogy a tanút csak indokolatlan idővesztéssel lehessen beidézni. Nyilvánvaló mégis az, hogy mivel a saját körben helyt adó határozat okán tanú idézése lehetővé vált, őt újból meg lehet hallgatni, amely nem jelenti azt, hogy tanú ez esetben vallomást is tesz. Az sem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy a tanú ekkor egyet ért a kizáró okot elutasításával, ahogyan az sem bizonyos, hogy ekkor már nem tagadja meg a vallomástételt. A fentiek, valamint a Be. 93. §-a alapján is ez esetben célszerű „a tanút kényszerintézkedéssel a vallomás megtételére bírni”, ami a felvázolt eljárási sorrend legvégén, és csak is akkor szabható ki. Ennek a hatályos Be.-ben meghatározott egyetlen lehetséges eszköze a rendbíróság, annak meg nem fizetése esetén a rendbíróság összegének megfelelő elzárás. A kérdés mégis az, hogy a Be.-nek a rendbírósággal kapcsolatos „kiszabható” törvényi formulája, ugyanazon jogpolitikai célkitűzést tükrözi-e, mint az új Btk. az igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmények tekintetében. A kérdést már annak feltevésekor, is nemlegesen válaszoltam meg. Valamint még ez előzőnél is fontosabb az, hogy a rendbíróság gyakorlatbeli alkalmazhatóságánál, ténylegesen is kizárólag „alkalmazhatóságról” lehet beszélni, és nem alkalmazásról.

Amint látható volt, a Btk. célkitűzése mentén elindulva, a nyomozó hatóság, vagy az ügyész eljárása kapcsán több választási lehetőséget is fel lehet vázolni abból adódóan, ahogyan a Be. 93. §-a a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását szabályozza, különös figyelmet fordítva a rendbíróság kiszabhatóságára. Lényegében a tanú meg is tagadhatja vallomástételt

és a fentiek alapján azt jogosulatlan módon teszi, a hatóság még mindig dönthet úgy, hogy nem sújtja rendbírósággal. Ha a körülmények mérlegelése folytán mégis úgy dönt, hogy kiszabja a rendbíróságot, a tanú köteles azt megfizetni. Annak ellenére viszont, hogy rendelkezésre áll egy rendbíróságot kiszabó határozat, koránt sem biztos, hogy azt a tanú meg is fizeti. A rendbíróság behajthatósága tehát már e ponton nehézségekbe ütközik, ha pedig befizetné az összeget, elzárásra sor sem kerülhet. Az elzárásra átváltatható rendbíróság feltétele ugyanis, annak meg nem fizetése.

Fontos tisztázni, hogy a rendbíróság összegének behajtására ki jogosult, és miképpen történik ez a gyakorlatban. Ennek megválaszolását már most előrevevén. A rendbíróság behajtására ugyanis az ügyészség nem jogosult, hanem a bíróság állít ki erről egy csekket, melyet a tanúnak be kell fizetnie. A rendbíróság összegének behajtására kizárólag ez az „eszköz” áll rendelkezésre. A rendbíróság tényleges gyakorlati alkalmazása tehát a kiszabás után is nehézségekbe ütközik, amely csak még inkább alátámasztja azt az elképzelést, miszerint a jogalkalmazásban felmerülő tisztázatlanságokat már a Be. 93. §-ban foglaltaknál is fel kell ismerni. A rendbíróságolás, mint a tanúval szemben kiszabható lehetséges kényszerintézkedés jelenleg az említett hatóságok döntési kompetenciájába tartozik, így egy jogosulatlan vallomásmegtagadás nem feltétlenül esik „szankcionálás” alá. Ha a hatóság döntése alapján rendbíróság kiszabására kerül sor, ennek eredményessége koránt sem biztosított. Ez utóbbi felvetés, egy olyan gyakorlati problémát vet fel, melynek megoldását álláspontom szerint az alapkörnél kell kezdeni, és a rendbíróság kiszabására vonatkozó szabályait kell következetessé és egyben megfelelően alkalmazhatóvá tenni. A rendbíróság összegének a megállapítása is egy olyan további tisztázásra váró problematikus kérdés, melyre szintén csak a kiszabásra vonatkozó szabályok koherens rendszerén adható adekvát válasz.

Végül, ha összegezzük azt, hogy a tanú a nyomozati, ügyési szakban ugyanazon magatartás miatt, a négy felvázolt lehetséges alternatívából egyszer részesül eljárásjogi szankcióban, a rendbíróság kötelező kiszabásának gondolata újból felvetődik. Ezen felül pedig csak a negyedik említett eshetőségnél van mód a Be.-ben szabályozott elzárásra, ha a rendbíróság megfizetésére nem kerülne sor. Mindezeket összevetve a bírósági szakaszt megelőzően ugyanazon jogosulatlan vallomásmegtagadást koránt sem biztos, hogy szankció, de még rendbíróság sem fogja követni. A kötelező kiszabás de lege ferenda javaslatát a tanú által okozott költségre nem terjeszteném ki, ezt továbbra is a hatóság mérlegelési jogkörében hagynám. E fejezet azon problematikus jogszabályt érintő és a jogalkalmazásban előforduló kérdésekre kívánta felhívni a figyelmet, melyek a közeljövőben mindenképpen megoldást kívánnak.

6. Javaslat a Be. 93. §-ának módosítására

A Bp. és a hatályos Btk. között a jogkövetkezményeket érintő hasonlóságra Háger Tamás ítéletábrái bíró is felhívja a figyelmet.⁴⁰ A két törvény között én további párhuzamok megállapítását tartom szükségesnek. A problémafelvetések szintjéről a konkrét törvényi javaslatok területére lépve, egy de lege ferenda módosítási javaslattal élnék a probléma orvosolása érdekében. A módosítások alapjának bemutatásához vissza kell menni a Bp. vonatkozó szabályára, ugyanis az említett törvényhely olyan értékes rendelkezéseket tartalmazott, melyben a rendbírságolás és az elzárás közötti összhang megfelelő mértékben biztosított volt. Ezen összhang a gyakorlati alkalmazásban is irányadó lehet, mégpedig úgy, hogy a Bp. vonatkozó elírásait vesszük mintául, ezért „*a kellően megidézett tanút, aki a vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadta, az általa okozott költségek megfizetésére kellett kötelezni, és ezer koronáig terjedhető, elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel büntetni*”.⁴¹ A Bp. szabályai azt az általam is megfogalmazni szándékolt elképzelést tükrözik vissza, mely a rendbírságot kötelezően kiszabandó szankciónak tekintik. A Bp. megoldását az okozott költségek tekintetében e részében viszont nem tartom helyesnek, ugyanis a tanú által az eljárásban okozott költségeket nem feltétlenül kell a tanúra terhelni. Vannak viszont olyan esetek, amikor a tanú makacs viselkedése miatt olyan eljárási késedelem következik be, amely súlyos módon hátráltatja a hatóságok munkáját, a büntetőeljárás rendes menetét, befejezését (újabb tanúk meghallgatása vagy eljárási cselekmények megismétlése,...) válik szükségessé, nem is beszélve az egyes büntetőeljárási cselekmények költségvonatáról.

Az együttműködést megtagadó tanú oly módon megnehezítheti a büntetőeljárást, hogy annak sikere is veszélybe kerülhet. E kérdés kapcsán jutottam el oda, hogy vajon indokolt-e a bírósági szakasz kiemlése a Be.-ből, és ha igen, miért kell bűncselekményi szinten szabályozni azt. A választ pedig, éppen az utóbb kifejtettek adják meg, mivel az egyes igazságszolgáltatás elleni merényletek, melyeket a jogosulatlan vallomást megtagadó tanúk követnek el, kifejezetten a hatóságok munkáját, és ezáltal az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat támadják. Ez a veszélyeztetés viszont ugyanúgy jelen van a nyomozati, és ügyészi szakokban, mint a bíróság előtti tárgyaláson. Egyebekben tehát, ez a „veszélyeztetési teória” nem ad kielé-

gítő választ a bírósági, és a megelőző eljárási szakaszok ily módon történő elválasztására. A magam részéről egy olyan koncepcióban látom a büntetőeljárás különböző szakaszai közötti összhang megteremtésének eszközét, figyelemmel a vallomás jogosulatlan megtagadására, amely az arányosság elvét is figyelembe véve biztosítja a tanúkkal szembeni szankciók hierarchikus egymásra épülését. Leszögezhető tehát, hogy a kényszerintézkedések tanúkkal szemben című alcím rendelkezési nem állnak arányban a Btk. 277. §-ában foglalt anyagi jogi rendelkezésekkel. Az Btk. érintette a Be. 93. §-át, azonban csak és kizárólag olyan mértékben melyet a deliktum beiktatása megkíván.

Fontos tehát az, hogy a Be. a rendbírságolás kiszabásának alapvető jellegét illetően is módosításra szorul. Mindezek alapulvételével valamint a Bp.-ből kiindulva a rendbírságolás kiszabásának lehetőségét új alapokra fektetve, ennek kötelező esetét tartanám megfelelő megoldásnak, amely a gyakorlat kihívásaira is megfelelően reagálhat. A kényszerintézkedések tanúval szemben alcím 93. §-a a jogosulatlan vallomást megtagadás tekintetében szorul változtatásra, figyelemmel arra, hogy jelen írás tárgya kifejezetten ez utóbbi, ezért a további kötelezettségeket nem tárgyalnám e tanulmány keretei között E helyen mégis felhívnom a figyelmet, hogy a megjelenési kötelezettség megsértése bíróság előtt jelenleg nem bűncselekmény, de a hatóság tekintélyének megsértése több országban is pönalizált. Azzal a magatartásával tanú, hogy idézés ellenére sem jelenik meg a tárgyaláson, anélkül, hogy igazolási kérelemmel élne, szinte egyértelműen a hatóság munkájának akadályozását kívánja, vagy ha nem is kívánja, de belenyugszik a következményeibe. A tanú ezzel azt éri el, hogy a büntetőeljárás kiköppen a rendes menetéből, továbbá a befejezés is későbbre tolódik.

Visszatérve a nyomozás során, vagy az ügyész eljárásában tanúsított jogosulatlan vallomást megtagadásához, a jelenleg hatályos rendszer álláspontom szerint nem következetes. Amíg a Be. 93. § (1) bekezdésében említett hatóságok előtti elkövetés nem feltétlenül vonja maga után a szankció kiszabását, és ez által az ennek meg nem fizetése esetén követendő elzárást, a bíróság előtti elkövetés azonnal bűncselekményként tekint a jogosulatlan vallomást megtagadásra, és vétség miatt elzárással bünteti azt.⁴² A Btk. utóbb említett tényállásának és a Be. releváns rendelkezéseinek összevetésekor, kétséget kizáróan látszik az, hogy az elzárás aránytalanul súlyosabb szankcióként kapcsolódik a bírósági szakaszhoz, mint ahogyan a Be. kényszerintézkedések tanúval szemben című részben tekintetnek rá. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy az elkövetés helye mennyiben befolyásolja a deliktum súlyát. Ha a tanú e magatartását nyomozás során, vagy az ügyész előtt tanúsítja lehetséges, hogy semmilyen büntetőjogi szankciót nem von maga után. A disszonanciát úgy gondolom, hogy megfelelően ér-

⁴⁰ Háger Tamás: Új tényállás a büntető törvényben: a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása. <http://ujbtk.hu/dr-hager-tamas-uj-tenyallas-a-buntetotorvenyben-a-tanuvallomas-jogosulatlan-megtagadasa/> [letöltés dátuma: 2013. 11. 17.]

⁴¹ Bp. 195. §-a.

⁴² 2012. évi C. törvény 277. §-a.

zékeltetik azok az eddig említett, a témakör szempontjából relevanciával bíró törvényi rendelkezések, melyek a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásával kapcsolatosak, legyenek azok akár anyagi, akár eljárásjogi szabályok. Az általam eddigiekben részletezett anomáliákra tekintettel, a két törvény koherenciájának megteremtése érdekében egy konkrét módosítási javaslatot fogalmaznék meg.

Az általam javasolt normaszöveg kifejezetten a Be. 93. §-át érinti, igazodva az új Btk.-ban érvényesülő jogpolitikai célkitűzésekhez, tükrözve a Btk. 277. §-ában leírtakat. Az új bűncselekmény beiktatásával a kényszerintézkedések tanúval szemben című alcím 93. §-a nem csak abban a részében kellett volna, hogy módosuljon, amint azt a Btk. 277. §-a a disszonancia elkerülése végett indokolta, hanem még egy kardinálisnak nevezhető ponton is. E rendelkezés alatt a rendbírságolás alternatív kiszabhatóságát kell érteni, amely a Bp. 195. §-ánál elemzettek alapján sem maradhat jelenleg hatályos formájában. Mindazonáltal, figyelembe véve a korábbi törvényhelyeket, különös tekintettel a joggyakorlatban az eddigiekben felmerülő, és a jövőben valószínűleg előforduló inkoherenciára, a felsorolt indokok figyelembevételével a Be. 93. § (1) bekezdésének a következő rendelkezéseket kellene tartalmaznia:

*Be. 93. § (1) Ha a tanú (az eljárási cselekménynél való közreműködést, illetve) a nyomozó hatóság vagy az ügyész eljárásában a vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, rendbírsággal sújtandó, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.*⁴³

7. Záró gondolatok

Végül számba kell venni azokat a következményeket, melyeket a módosítás várható hatásai alatt foglalkozhatók össze, ugyanis ezek prognosztizálása e körben szinte elengedhetetlen, különösen akkor, ha egy módosítási javaslatról van szó. A rendelkezés társadalmi vetületét illetően fontos szempontként kell figyelem-

⁴³ A javasolt normaszövegben a rendbírsággal sújtható formula a következőképpen is módosulhatna: „meg nem fizetése esetén elzárásra átváltó rendbírsággal sújtandó”. A rendbírságra vonatkozó szabályok külön részben történő elhelyezése miatt, ezt a formulát nem tartalmazza a módosítási javaslat.

mel lenni a társadalomnak törvényekről és azok alkalmazhatóságáról alkotott véleményére. Azért hangsúlyozom ezt külön is, mert akkor, ha a tanú nemtörődöm magatartása egy olyan anyagi jogi rendelkezésre vezethető vissza, amely nem képez szorosán összefüggő egységet a büntető eljárásjogi szabályokkal, nem is várható el az együttműködés. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy ha a tanú, aki a büntetőeljárás bírósági szakaszában jogosulatlan módon megtagadja a vallomástételt és ezért vétség miatt elzárással sújtják, az miért büntetendő, ha ugyanezen magatartást a nyomozati szakban vagy az ügyész előtt tanúsítják, lehetséges, hogy nem is vont maga után jogkövetkezményt. A kérdésre adott válasz az eddigiek alapján nem lehet elég meggyőző. Az elkövetési hely alapján tett különbségtétel a laikus szemnek is feltűnhet. A jogalkotónak éppen ezért fel kellene ismernie a két rendelkezés közötti összhang hiányát.

Az elméleti eshetőségek felvázolása azt a célt szolgálta, hogy még hangsúlyozottabban rávilágítsak a büntetőeljárás különböző szakaszai között jelenleg, a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása tekintetében fennálló következtelenségre. Az anyagi és eljárási szabályok között elhelyezkedő, a rendbírság kötelező formájának bevezetésével, olyan elrettentő hatást lehetne elérni, mint amelyre a Btk. a 277. §-ában is törekszik. Noha a Btk. nem emeli bűncselekményi szintre a nyomozhatóságok, és az ügyész előtt tanúsított efféle magatartásokat, ez még nem jelenti azt, hogy a Be. vonatkozó szabályai ne illeszkedhetnének a Btk.-hoz. A törvénytövegek áttekintése során egyből kitűnik az a bizonytalanság, amely a két rendelkezés összevetéséből ered, és itt csak utalnék az anyagi jog és az eljárásjog oly sokszor hangoztatott egymástól elválaszthatatlan viszonyára.⁴⁴ A legérzékletesebben a következő hasonlat fejezi ki a jelen szituációban fennálló ellentmondást: „a büntetőjog büntetőeljárás nélkül késnyél penge nélkül és a büntetőeljárás büntetőjog nélkül penge késnyél nélkül”.⁴⁵ ■

⁴⁴ „Az anyagi jog magában holt anyag, az alaki jog önt belé életet, ez valószínűleg meg, ez alkalmazza annak szabályait, az eljárási jog pedig magában üres gép lenne, az anyagi jog nélkül, ez ad neki tárgyat anyagot.” (Finkey Ferenc, 1914.), „A büntető eljárási jog úgy viszonylik az anyagi büntetőjoghoz, mint tett az akarathoz: eszköze és biztosítéka az anyagi Btk.-ban kifejezett akarta megvalósításának.” (Vámbéry Rusztem, 1915.) In: Bánáti – Belovics – Csák – Sinku – Tóth – Varga (2009) i. m. 21. old.

⁴⁵ Theodor Mommsen (1850) In: Uo.